

חינוך וחברה

אלפי פגיעות בקטינים אינן מדווחות למשטרה באישור ועדות פטור מיוחדות

בשנים האחרונות חל זינוק במספר הפטורים מדיווח על אלימות נגד קטינים במשפחה. בעוד שרבים מברכים על מגמת השיקום בבית ולא מאחורי הסורגים, עולות תהיות על האופן שבו מתקבלות החלטות מאחורי דלתיים סגורות

[התראות במייל](#)

[לי ירון](#)

06 במרץ 2017

דודה של רוני (שם בדוי) ביצע בה מעשה מגונים מאז היתה בת 8 ועד שהגיעה לגיל 13. כשהיתה בת 15 גילתה לעובדת סוציאלית מה כללו "משחקי הילדים", כהגדרת הדוד. כשנשאלה אם היא רוצה להגיש תלונה במשטרה, השיבה רוני בשלילה מוחלטת — היא תתאבד אם המקרה ידווח, הבהירה. הוריה, שתמכו בהתמודדות עם המקרה בדל"ת אמות המשפחה וחששו מהליך פלילי, התחייבו כי הילדה לא תפגוש יותר את הדוד בהיותה לבדה. העובדת הסוציאלית החליטה להעביר את המקרה לוועדת פטור מדיווח למשטרה, וזו אישרה את הבקשה.

הדוד לא פגע עוד ברוני, אך שנים אחר כך התברר שגם אחיה, הגדול ממנה בשנה, היה קורבן שלו. רק אז דווח המקרה לרשויות החוק.

בשנים האחרונות חלה עלייה מתמדת בהיקף האישורים שמספקות [ועדות הפטור](#) להימנעות מדיווח למשטרה על פגיעה בילדים וחסרי ישע. נתונים חדשים של המועצה לשלום הילד שהגיעו לידי "הארץ" מגלים כי בשנת 2015 ניתן פטור מדיווח ל-1,552 מקרים, לעומת תשעה אישורים בלבד שניתנו שני עשורים קודם לכן. "יש ב-20 השנים האחרונות עלייה כללית בדיווחים על פגיעה בילדים — והפניות לוועדות בהתאם", אומרת חוה לוי, העובדת הסוציאלית הראשית לחוק הנוער במשרד הרווחה.

אך לא רק מספר הבקשות בעלייה מתמדת, גם שיעור האישורים: 93% מהפניות לוועדה ב-2015 נענו בחיוב, לעומת 45% ב-1995. במועצה לשלום הילד, העוקבת אחר הנתונים כבר שנים, אומרים שהסבר לזינוק הזה יכולים אולי לספק חברי ועדות הפטור, אלא שבאשר למתרחש בדיוניהן, רב הנסתר על הגלוי.

חשש לחיי הקורבן

ועדות הפטור, הנמצאות באחריות פרקליטות המדינה, הוקמו לאחר חקיקת חוק חובת הדיווח בשנת 1989. בישראל על כל אדם לדווח לפקיד סעד או למשטרה, אם בידו חשד סביר כי בוצעה עבירה בקטין או חסר ישע בידי האחראי עליו או בן משפחתו. ואולם, אם הדיווח מועבר לפקיד סעד, החוק מאפשר לו להימנע מהעברת הדיווח למשטרה, אם קיבל אישור מאחת מאותן הוועדות.

בית לין, מרכז הגנה לילדים ונוער של משרד הרווחה בתל השומר, ב-2019 צילום: אילן אסייג

בישראל קיימות שש ועדות כאלה, לצד שש פרקליטויות המחוז (ירושלים, תל אביב, מרכז, חיפה, צפון ובאר שבע), ובכל אחת מהן יושבים שלושה: יו"ר הוועדה שהוא נציג פרקליט מחוז, קצין משטרה בדרגת רב פקד ומעלה ופקיד סעד מחוזי. כאשר ועדה מעניקה פטור, מטרתו להבטיח מוצא אחר במקרים חריגים שבהם פתיחת חקירה יכולה לפגוע בילד ובמשפחה יותר מלהועיל — למשל כאשר קיים חשש לחייו של הקורבן או חשש להרס משפחה הנמצאת בתהליכי שיקום (בייחוד כאשר מדובר בחברות שמרניות יותר, כמו הערבית או החרדית). פטורים אחרים ניתנים כאשר ילדים בגילי הגן נפגעו מינית על ידי ילדים אחרים.

"הוועדות מהוות גשר טיפולי חשוב ומאפשרות שיקום במקרים שבהם היה הרס אם המקרה היה מדווח", אומרת לוי. "צריך להבין שהעובדים הסוציאליים מקשים על עצמם כשהם פונים לוועדה — כך שאם הם בוחרים לפנות זה משיקול של טובת הקטין ולא כדי לחסוך עבודה". ואולם, גם אם מתן פטור סייע לאורך השנים לאלפי ילדים נפגעי

התעללות, עדיין עולות שאלות על הנעשה בדיונים המתקיימים מאחורי דלתיים סגורות ובחיסיון מוחלט.

אף כי ועדות הפטור הוקמו על פי חוק, אין בחוק זה התייחסות לעבודתן השוטפת ולפרטיה. בפועל נוצר מצב בו הן פועלות ללא קריטריונים שקופים המנחים אותן בבחינת המקרים ובקבלת ההחלטות. כמו כן, אין אפשרות לערער על החלטותיהן.

"ועדות הפטור הן כלי חשוב שתכליתו להגן על הילדים", אמר ל"הארץ", פרופ' אשר בן אריה, "אולם יש צורך בנהלים, בקריטריונים ברורים וגלויים לכל הקובעים מתי יש להחליט לדחות את הפנייה להליך פלילי". בן אריה, המשמש מנכ"ל מכון חרוב — אחד הגופים המרכזיים בהכשרה ומחקר בתחום של ילדים נפגעי התעללות — אומר עוד ש"לא ייתכן שהרכב לא קבוע ומשתנה הוא המחליט אם להעמיד לדין כאשר אין לנגד עיניו כללים מחייבים ושקופים".

לאחר שבמשך שלושה עשורים לא היו כל קריטריונים או כללים קבועים לעבודת הוועדות, בשנתיים האחרונות גיבשו בפרקליטות המדינה נוהל עבודה פנימי שינחה אותן. לשינוי זה קדמו גם פניות תכופות של ארגונים חברתיים העוסקים בהתעללות בילדים, כמו מכון חרוב, למשרד המשפטים. הנוהל לא הופץ לכלל שירותי הרווחה המטפלים בנושא ומפנים לטיפול הוועדות, ולדברי מקור המעורה בפרטים הוא למעשה נוהל עבודה שאינו מחייב, אינו שקוף או מעוגן בחקיקה. כך או אחרת, מחוץ לוועדות, רבים לא שמעו עליו. "אני לא מכיר נוהל פנימי לפיו הוועדות עובדות", אומר בן אריה.

העובדה כי הכללים על פיהם פועלות הוועדות והשיקולים העומדים בפניהן בתהליך קבלת ההחלטות אינם ידועים לכל, מקשה על הבנת פשר הגידול החד באחוזים הגורפים למתן פטור מהעברת דיווח על פגיעה בקטין למשטרה. פועל יוצא של כך הוא החשש כי מקרים דומים יובילו להחלטות שונות רק על פי המיקום הגיאוגרפי או הפרקליטות אליה משתייך התיק ולא על פי כללי הצדק והדין. ואכן, מהנתונים של המועצה לשלום הילד עולים פערים בין אחוזי האישור

בין המחוזות השונים. בעוד ש-98.1% מהבקשות המגיעות לוועדה של מחוז מרכז מאושרות, הדבר נכון רק לגבי 80% מאלה הנדונות במחוז תל אביב.

"כל עוד אין בקרה ואין נהלים שקופים, נוצרים עיוותים ונכנסים שיקולים שאינם מקצועיים בהכרח ואינם עולים בקנה אחד עם החוקים שהחברה קבעה לעצמה", אומר בן אריה. "יש צורך ממשי בחשיפת השיקולים העומדים כיום מול חברי הוועדות וניסוחם מחדש על מנת למנוע מצב בו משוחררים אנשים שמקומם מאחורי סורג ובריח".

וינדמן צילום: המועצה הלאומית לשלום הילד

גם במועצה לשלום הילד פנו לפרקליטות המדינה בנושא כבר לפני חצי עשור בבקשה לקריטריונים שקופים. "יותר מחמש שנים חלפו מאז פנינו לראשונה בנושא", אומרת מנכ"לית המועצה, עו"ד ורד וינדמן. "ועדות הפטור מדיווח למשטרה נועדו להגן על הילד ולא ניתן בשום אופן לוותר עליהן. יחד עם זאת אסור שפטור מדיווח יהיה מתנה לפוגע אלא אך ורק הגנה הרמטית לילד הנפגע".

מי עוקב

ככלל, כאשר נותנת הוועדה פטור מדיווח, עליה לדאוג למעקב ראוי אחר המשפחה, נפגעה וגורמי הסיכון בה. מנכ"לית איגוד מרכזי הסיוע, אורית סוליציאנו סבורה כי "חשוב ביותר שכל מי שיושב בוועדות פטור יעבור הכשרות יעודיות לגבי הדינמיקה של פגיעה מינית כדי להבין את הפתולוגיות הקיימות במשפחות ואת הצורך לקבל החלטה מושכלת ומדויקת". לדבריה, "כל החלטה של ועדת הפטור היא קריטית ויש לה השלכות עצומות על חיי הילד או הילדה".

הפרקליטות התייחסה לנושא זה ואמרה כי "הנוהל גובש בשיתוף יושבי ראש ועדות הפטור וגורמי המשטרה והרווחה. אחת לחצי שנה מקיים מנהל המחלקה הפלילית בפרקליטות המדינה ישיבות סדירות עם יושבי ראש הוועדות, בהן מעדכנים ודנים בבקשות שונות המצויות

על שולחנם, בין היתר כדי ליצור אחידות בהחלטות וכן כדי להתמקצע".

אחת הביקורות נגד עבודת הוועדות היא על כך שבחלק מהמקרים המעקב שאחרי לוקה בחסר, והגורם האלים נותר בסביבת הילד — או שעלול לפגוע בילדים אחרים.

על מקרה מסוג זה יכולה לספר לירון (שם בדוי), כיום בת 17, שבן משפחה פגע בה מינית. העובדת הסוציאלית שטיפלה במקרה העבירה אותו לוועדת הפטור, שאכן ניתן. ואולם, שנה לאחר אותה החלטה, לירון טרם שולבה בטיפול וגורם הסיכון לא הורחק ממנה. שנתיים אחר כך כבר החליטה לקחת את העניינים לידיים ופנתה למשטרה. עתה ממתין התיק נגד הפוגע (שהתחתן בינתיים) להחלטת הפרקליטות.

למעשה מקרה זה מגלם את הקושי הגלום בעבודת הוועדות, שנדרשות למצוא איזון בין האינטרס הציבורי לדווח למשטרה כדי שתפתח חקירה — לבין האינטרס, שגם הוא ציבורי, לתת פטור כדי להגן על הקטין או חסר הישע ולספק לו את אותה "הגנה הרמטית".

"נדרשת בדיקה צמודה במיוחד והמשך מעקב וטיפול לאחר מתן הפטור שלא תמיד מתאפשרת", אומרת ליזה ניקולאיצ'וק, מנכ"לית מסל"ן (מרכז סיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה ואלימות בנגב), שטיפלה ב-20 השנים האחרונות בעשרות מקרים שהועברו לוועדות הפטור. לדבריה, לא תמיד הוועדה וגורמי הטיפול כושלים ביום שאחרי. סיפורה של יעל (שם בדוי) יכול להמחיש זאת. כשהיתה בת 12, ניסה בן זוגה של האם לאנוס אותה. הילדה עמדה בתוקף על כך שהמקרה לא ידווח למשטרה, כי לא רצתה שאמה, שהיתה בעלת עבר קשה, תתאבד עקב כך ואף איימה בעצמה בהתאבדות. הפטור ניתן, כמו גם מעקב צמוד אחרי בני המשפחה. במרוץ השנים נשארו בני הזוג נשואים והביאו לעולם ילדים. יעל נשלחה לפנימייה, התגייסה, וכיום היא עובדת במשרה בכירה ומתחזקת את הקשר עם אמה.

ניקולאיצ'וק דווקא יוצאת נגד קביעת קריטריונים ברורים לעבודת הוועדה. "מה שטוב בוועדות הללו זה המענה האישי, האנושי והמדויק

לכל מקרה לגופו", היא מציינת. "לדעתי אם היו קריטריונים קבועים, משהו מהרגישות הזו היה הולך לאיבוד, וזה כל היופי. כל הוועדות שאני עבדתי מולן עזרו לנפגעות ולנפגעים ולמשפחות שלהם להגיע למקום טוב יותר".

מפרקליטות המדינה נמסר בתגובה כי "הנתונים המצוינים בפנייה אינם מוכרים לנו. עם זאת נציין, כי בשנת 2011 הורחבה חובת הדיווח גם לפגיעה מינית בין אחים במשפחה, אשר מטבע הדברים ונוכח מורכבות הפגיעה והטיפול בה העלתה באופן משמעותי את הפניות לוועדות הפטור".

עוד נמסר כי "גם המקרים המצוינים בפנייה אינם מוכרים. אולם ככלל ניתן לומר, כי השיקול המרכזי העומד בפני הוועדה הדנה במתן פטור הוא טובת הילד הנפגע, כאשר בכל תיק נבנית תוכנית מוגנות לילד שבה נעשית חשיבה כיצד ניתן למנוע פגיעה נוספת בילד ובקטינים נוספים במשפחה, ככל שישנם. לגבי ערעור — לשון החוק כיום אינה מאפשרת זכות ערעור על החלטת הוועדה והדבר מצריך שינוי חקיקה. בצד זאת, הנוהל מאפשר לבקש מהוועדה לעיין מחדש בהחלטתה, אם ישנו מידע נוסף שלא היה בפניה בעת קבלת ההחלטה".

באשר למעקב אחר המשפחה והגורם האלים בה נמסר כי "משניתן פטור מלא מחובת הדיווח, לאחר שהוועדה שוכנעה כי מדובר בטובתו של הקטין והוא מוגן מפני פגיעה נוספת, רשויות הרווחה אמונות על המעקב אחר התוכנית הטיפולית".

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ ילדים

+ משטרה

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ